

O "NEŽELJENOJ" ELITI

PIŠE: LATINKA PEROVIĆ

Radujem se svakom dolasku u Zagreb, a ovom posebno zbog prilike da govorim o ljudima iz Srbije kojih više nema, a čiji je trag zabeležen u knjigama, koje sam, za Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji priredila, i za koje sam napisala uvodne studije. To je osam autora za devet knjiga. Zašto smo mi radili ove knjige?

Da bih vam na ovo pitanje odgovorila, počecu jednom statistikom. Od osam autora, samo je jedan u životu. Prinudom, a ne po slobodnom izboru, ni on ne živi u Beogradu već u Beču. Dvojica su ubijena: jedan predsednik Republike Srbije, a drugi predsednik vlade. Petoro je umrlo od kancera.

Svi su oni bili prepoznatljivi pojedinci, ali svi zajedno oni predstavljaju jedinstven intelektualni i moralni portret.

Dakle, najpre Bogdan Bogdanović, univerzitetski profesor, arhitekta, pisac, graditelj nekropola, crtač... Beogradjanin. Bogdanovići spadaju u najstarije beogradske porodice; u njemu žive duže od 180 godina. To je jedna od porodica koja je dala najviše univerzitetskih profesora.

Bogdan Bogdanović je bio jedan od prvih intelektualaca u Srbiji koji je dešifrovao zlokobnu Osmu sednicu i pojavu Slobodana Miloševića. U svojoj knjizi „Glib i krv“, koju vam predstavljam, on kaže: „Da sam oćutao, živeo bih danas mirno i sramno. Ali, ćutati se nije moglo. Šifra je bila suviše jasna“. I, nastavio je da dešifruje.

Novak Pribićević, dete iz diplomatske porodice, i sam diplomata: poslanik bivše jugoslovenske države u Beču i Tirani, državni sekretar u Ministarstvu inostranih poslova... A zatim, osoba bez posla. Pisao je o ratu u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, na Kosovu. Pitao se „Ima li rezonance“, kako glasi i naslov njegove knjige. Znao je da nema, ali nije odustajao. Tako je za sobom ostavio svedočanstvo o jednom strašnom vremenu i mogućnostima pojedinca u njemu.

Slobodan Inić, Srbin iz Bosne, politolog, jedan od osnivača Demokratske stranke od koje se udaljio zbog njegov nacionalnog programa. Iz njegove velike ostavštine izdvojili smo „Portrete“, ljudi koji su pripadali i vlasti i opoziciji. Ne praveći razliku između njih, jer razlike u ciljevima nije ni bilo, on je ostavio dragoceno svedočanstvo o ljudima koji su upravljali krvavim inženjeringom

koji se izvodio na kraju XX veka nad milionima građana bivše jugoslovenske države.

Ivan Stambolić je u svojoj knjizi „Koren zla“ napisao: „Ovde je davno poništena granica između života i smrti... a kada se ta granica jednom predje, granice više nema“. Ispisao je ove redove ne sluteći, ili, možda, baš podrazumevajući da će ih vlastitom sudbinom potvrditi. Ali je Slobodan Inić, sa predsmrtničkom intuicijom, Stamboliću, koji je kod prijatelja proveravao da li da se ponovo politički angažuje, proročki rekao: „Oni neće biti u stanju da organizuju državu, a tebe će ubiti“.

Zoran Đinđić, filozof, prevodilac, jedan od osnivača Demokratske stranke, premijer ubijen je na ulaznim vratima zgrade u kojoj je sedište vlade Republike Srbije. Izuzetnog razumevanja istorije Srbije i nepogrešivog osećaja za duh vremena. Otuda - „Zoran Đinđić - etika odgovornosti“.

Olga Popović Obradović, naučnica, koja je svojim dugim istraživanjima i ingenioznim čitanjem glavne istorijske kontroverze Srbije: „Kakva ili kolika država“, to jest, modernizacija realne države ili stalna teritorijalna ekspanzija, napravila zaokret u srpskoj istorijskoj nauci.

Ivan Đurić, istoričar, vizantolog, kolenović sa izgledima za sjajnu akademsku karijeru, angažovao se devedesetih godina prošlog veka. Ni na strani vlasti, ni na strani opozicije, već u potrazi za alternativom koja je podrazumevala konfederalni kontekst Jugoslavije. Neprihvaćen i od vlasti i od opozicije, bio je prisiljen na emigraciju, gde je i umro ne navršivši ni 50 godina.

Najzad, Marko Nikezić - ali ne po redu izlaženja knjige „Krhka srpska vertikala“, već po označavanju početka kraja jednog poretka i jedne države. Početkom sedamdesetih godina prošlog veka Jugoslavija je bila na raskršću, pred izborom da napravi zaokret unazad, restalinizira se i centralizira, ili da napravi novi iskorak prema modernom društvu. U Hrvatskoj i Srbiji je 1971/72, odlučivano o karakteru posttitovskog razdoblja.

Sve ove knjige predstavljaju ostavštinu koja otežava zaborav, a više ne dopušta ni marginalizaciju. Njihovi autori postavili su visoka intelektualna i moralna merila. U odnosu zajednice prema njima ogleda se njen odnos prema tim vrednostima koje su sušta negacija laži i zločina. Aleksandar Hercen je govorio da istorija kao ni pravda nikada ne stavlja sve na jedan kantar. Zato je važno da ostavština one srpske intelektualne elite koja je bila i još uvek je neželjena, jer je kritična, ostane sačuvana. Zato smo priredili i objavili knjige o kojima sam vam govorila.

(Izlaganje na promociji izdanja Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, održanoj u Zagrebu 27. novembra 2009).